

N:o 5.

Af Herr **Rich. Ehrenborg**: *Om underdånig hemställan till Kongl. Maj:t rörande skyldighet för lärjunge vid elementarläroverk att i viss mån bidraga till lärarnes aflönande.*

Sedan sistlidne Riksdag hos Kongl. Maj:t gjort hemställan om en revision af nu gällande stadga för rikets allmänna elementarläroverk, men något förslag med anledning häraf ej ännu hunnit att Riksdagen föreläggas, så vore det olämpligt att nu i motionsväg upptaga läroverksfrågan, i hvad den angår de ämnen, hvilka med anledning af Riksdagens underdåniga skrifvelse utgöra den ännu ej afslutade revisionens föremål. — Riksdagens begäran omfattade visserligen stadgans revision utan all inskränkning; men då den underdåniga skrifvelsens utförliga motivering uteslutande vidrörde *läroverkens inrättning* och *undervisningsordning*, så lärar ock vara antagligt, att Kongl. Maj:t ansett detta vara det egentliga och enda ämne, som Riksdagen velat bringa under pröfning. — Läroverksfrågan har dock, utom den pedagogiska, jemväl en annan sida, hvilken jag så mycket mindre anser mig förhindrad att nu upptaga, som uppfattningen af densamma kan hafva inverkan på planen för undervisningens ordnande, och i hvilken derföre Kongl. Maj:t efter mitt förmenande bör, innan revisionen afslutas, vinna kännedom om Riksdagens tanke. Jag afser här frågan *om och i hvad mån lärjungarne böra till undervisningens bekostnad bidraga.*

Såsom bekant är, bekostas af gammalt lärjunges undervisning vid de allmänna läroverken nästan uteslutande af staten. Utom några obetydliga, blott för *en* gång erlagda inskrifningsafgifter samt en till beloppet obestämd ringa terminsafgift till ljus, ved och vaktmästarelöner, allt till det särskilda läroverkets egna kassor, utgöras de ständiga årliga afgifterna för icke medellös lärjunge endast af 10 riksdaler till läroverkets byggnadsfond och 9 riksdaler såsom bidrag till undervisningsmaterielen, hvaremot kostnaden för den egentliga undervisningen eller lärarnes aflöning, uppgående öfver hufvud till mer än 100 r:dr för hvarje lärjunge, är statens ensak. För upphörandet af denna kostnadsfria elementarundervisning hafva längesedan höjt sig röster, med anförande af ganska kraftiga skäl; men å andra sidan har detta yrkande blifvit af lika sakkunnige

och högt aktade män bekämpadt, och från några håll till och med stämpladt dels såsom ett radikalismens försök att förstöra en vis inrättning, och dels såsom ett penningeintressets bemödande att från den högre undervisningen utesluta de obemedlades barn. Utan tvivel grundar sig dock den senare uppfattningen på missförstånd. — Radikalismen ligger nemligen just i den närvarande, för alla afgiftsfria undervisningen, och denna tillgodokommer icke företrädesvis de fattiga eller mindre bemedlade, utan den gynnar just de förmögnare, enär dessa draga deraf fördel i proportionsvis långt större antal än de fattigare, bland hvilka de flesta i allt fall äro af öfriga med studiebanan förenade kostnader förhindrade att af afgiftsfriheten begagna sig. Genom påläggande af måttliga undervisningsavgifter, med undantag för dem som med medellöshet förena vitsordade studiegåfvor, skulle således icke införas ett nytt, utan fastmer upphävas ett gammalt privilegium för de förmögnare, och derjemte skulle målsmännen och lärjungarne göra en stor vinst derutinnan, att de förre icke blefve såsom nu af den fria undervisningen förledda till att på studiebanan intvinga gossar, hvilka sedermera måste genom brist på anlag eller medel afbryta en förfelad lefnadsriktning. För de allmänna läroverken skulle afgifterna medföra den fördel, att i samma mån som desamma icke uteslutande vore af statsanslag beroende, mötte också mindre hinder än nu för deras organisation och utveckling efter pedagogiska fordringar. För sjelfva statsverket slutligen blefve undervisningsavgifterna ej blott till en behöflig direkt besparing på den åttonde hufvudtitelns under blott ett par årtiotal tredubblade utgiftsstat, utan tillika och med hänsigt dertill att en betydlig del af den fritt studerande skolungdomen uppammas till embetsmän, skulle dessa avgifter bidra till undanröjdandet af ett mäktigt hinder för embetsmannorganisationens länge önskade förenkling, hvilken, svår i sig sjelf, försvåras ytterligare derigenom, att staten medelst den fria undervisningen fortfarande framkallar på denna bana ett allt för stort antal af auskultanter, som i följd deraf hafva på anställning berättigade anspråk. Den fria undervisningen må gerna erkännas hafva varit en »vis inrättning» på en tid, då embetsverksamheten och vetenskapen betraktades såsom samhällslifvets hufvuduttryck, men det öfriga arbetet ej ännu vunnit tillbörlig aktning; Staten kunde då anse sig hafva behof af att till studiebanan genom premier uppmuntra, men i detta fall hafva förhållandena under tidernas lopp väsendtligen förändrats. Upsala akademi räknade för 30 år sedan 700 studenter terminligen närvarande. För 10 år sedan utgjorde antalet omkring 900 och har sedermera årligen stigit till den siffra af 1,449, hvartill det under sistlidna termin uppgått. Huru stor procent af dessa behöfver väl staten för de ändamål, till hvilka de hufvudsakligen utbildats! I sanning äro vi numera i behof af att mot denna ström redan i bäcken något hämma, och uppmuntran behöfdes snarare till framkallande af män med friska arbetsarmar i förening med en god yrkesbildning. Då härtill ytterligare kommer, att kunskapskapitalet, vare sig att det finnes hos embetsmannen, vetenskapsmannen eller näringsidkaren, sannerligen icke är för honom i ekonomiskt hänseende improduktivt, så fordrar ock billigheten att detta, såsom hvarje annat kapital, blir med någon likartad uppoffring förvärfvad. Visserligen

är den enskildes kunskapsförråd äfven behöfligt för *staten*, hvilken ock derföre fortfarande bör i betydlig mån dertill bidra; men den kan dock icke anses skyldig att *ensam* vidkännas de dertill erforderliga upoffringarne.

Då sålunda frågan kan ställa sig så, att upphörandet af den fria elementar-undervisningen såsom regel skulle vara i den enskildes, i läroverkens och i statens verkliga intresse, så synes ärendet vara värdt en allvarlig pröfning. Men *huru* saken skulle utföras; *huru stor* afgift bör de bemedlade åläggas; *om* lärjunge skall antingen betala oafkortad afgift såsom bemedlad eller helt befrias såsom obemedlad, eller om för en deremellan liggande kategori af mindre bemedlade bör bestämmas lägre afgift; i *huru många* af de lägsta klasserna den fria undervisningen bör fortfara, till framkallande och utrönande af de anlag, hvilka i förening med medellöshet borde berättiga till fortfarande afgiftsfrihet; *huruledes* medellösheten och anlagen skola intygas, samt slutligen *huruvida*, i stället för undantagsvis beviljad afgiftsfrihet, det möjligen vore ändamålsenligare att åt förändringen gifva *den* form, att alla utan undantag erlade undervisningsavgift, men att af statens anslag utginge *stipendier*, till storlek lämpade efter lärjunges såväl studieanlag som ekonomiska vilkor: — dessa frågor stå till större delen med läroverksfrågans pedagogiska sida i det samband, att jag icke vågar i sådana hänseenden något föreslå, utan anser dylika detaljförslag lämpligast böra uppgöras af dem, åt hvilka revisionen af stadgan i sin helhet är anförtrodd.

På grund af hvad nu anförts, får jag vördsammast föreslå:

att Riksdagen, under åberopande i öfrigt af och såsom ett tillägg till den af 1870 års Riksdag aflåtna underdåniga skrifvelse *N* 64, måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att vid pågående revision af gällande stadga för rikets allmänna elementarläroverk, särskildt måtte tagas i öfvervägande, *huruvida* ej lärjungarne, åtminstone de bemedlade, böra till lärarnes aflöning i någon mån bidra, samt att Kongl. Maj:t täcktes äfven i detta hänseende låta uppgöra förslag till lämpliga bestämmelser.

Om remiss anhålles.

Stockholm i Januari 1871.

Rich. Ehrenborg.